

معابد آئینه ادیان

جستاری چند در:
جلوه‌های ادیان در معماری معابد

مؤلف:

سید بهشید حسینی

۱۳۹۵

سرشناسه	: حسینی، سیدبهشید،
عنوان و نام پدیدآور	: معابد آیینی ادیان: جستاری چند در جلوه‌های ادیان در معماری معابد/مؤلف سید بهشید بهشتی.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه معماری و هنر پارس، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۰ص.
فروست	: انتشارات دانشگاه پارس؛ ۱۴۱۷.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۹۸۹-۲-۹ : ریال ۱۸۰۰۰۰
موضوع	: معبد ها -- طرح و ساختمان
موضوع	: Temples -- Design and construction
موضوع	: معماری و دین
موضوع	: Architecture and religion
موضوع	: معماری مذهبی
موضوع	: Religious architecture
شناسه افزوده	: دانشگاه معماری و هنر پارس
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۶۴۶۲۰NA ۶م۵ح/
رده بندی دیویی	: ۱/۷۲۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۹۳۹۵۶۴

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها، کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود.

عنوان: معابد آیینی ادیان (جستاری چند در جلوه‌های ادیان در معماری معابد)

تالیف: دکتر بهشید حسینی (عضو هیئت علمی دانشگاه هنر)

ناشر: انتشارات دانشگاه پارس

نوبت چاپ: اول

تاریخ چاپ: ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلفان است

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

بها ۳۵۰۰۰۰ ریال

انتشارات دانشگاه پارس

آدرس: تهران خیابان کارگر شمالی خیابان دوم پلاک ۱۸

www.parsuniversity.ir

مرکز فروش و توزیع (انتشارات آینده دانش)

خیابان انقلاب خیابان منیری جاوید خیابان لبافی نژاد پلاک ۲۴۸

تلفن ۰۲۱۶۶۴۹۷۱۱۶ - ۰۲۱۶۶۴۹۷۱۳۷

فروشگاه اینترنتی

www.parsuniversitypress.com

www.asanketab.com

بخش اول: بنیانها (دین، هنر، معماری)

فصل اول: مفاهیم و مبانی

- ۱-۱- دین و امر قدسی ۵
- ۱-۱-۱- دین پدیده‌ای عالم‌گیر برای بشر ۵
- ۱-۲- انواع تعریف از دین ۶
- ۱-۳- مشخصات اساسی یک اله در دین ۸
- ۱-۴- شقوق مختلف شناخت خدا (ادیان گوناگون) ۱۰
- ۱-۵- فرق بین دین و غیردین ۱۱
- ۱-۶- تأکیدات متفاوت در ادراک دین ۱۳
- ۱-۷- تاریخچه رشته تاریخ ادیان ۱۵
- ۱-۸- تقسیم‌بندی ادیان ۱۷
- ۲-۱- شیوه‌های تجلی امر قدسی: ۲۴
- ۳-۱- شیوه‌های تجلی امر قدسی در هنر و معماری ۲۸

بخش دوم: تحلیل شکلی معماری معبد به عنوان تجلی یک امر قدسی (کنکاش)

فصل دوم: منتخبی از معابد ادیان پیشین و شرق

- ۱-۱- معابد غارنشینان ۴۱
- ۲-۱- اولین معابد ۴۸
- ۳-۱- معابد مصریان ۴۹
- ۳-۲- عوامل مؤثر بر هنر مصر ۵۰
- ۳-۲-۱- معابد مصر (ابدیت‌گرایی ارواح فراعنه) ۵۷
- ۴-۱- معابد بودائیان ۷۶
- ۴-۲- مقدمه ۷۶
- ۴-۲-۱- بودا ۷۷
- ۴-۳- معابد بودایی ۸۱
- ۴-۳-۱- چگونگی پیدایش معابد بودایی ۸۱
- ۴-۳-۲- بررسی سیر تحول هنر بودایی (از نمادگرایی تا تمثال‌سازی) ۹۳

فصل سوم: منتخبی از ادیان توحیدی

- ۱-۳- معابد دین زرتشت ۱۰۳
- ۱-۳-۱- پرستش‌گاه و معبد تجلی‌گاه حقایق آیین زرتشت ۱۰۳

۱۰۴.....	۲-۱-۳- ماهیت و محتوای فرهنگ حاکم بر جوامع زرتشتی
۱۰۶.....	۳-۱-۳- فهم فضای معبد و پرستش گاه در چهارچوب نظام های شکل و معنا بر حسب لایه های زمانی در مکان
۱۱۹.....	۴-۱-۳- تدوین نظام شکلی بر اساس معنا
۱۲۱.....	۲-۳- معابد دین صابین
۱۲۱.....	۱-۲-۳- وجه تسمیه صابین
۱۲۱.....	۲-۲-۳- ظهور مندائیت
۱۲۸.....	۳-۲-۳- کتب مقدسه
۱۲۸.....	۴-۲-۳- اعمال مذهبی
۱۲۹.....	۵-۲-۳- تاریخچه معماری صابین
۱۳۲.....	۶-۲-۳- مصالح ساختمانی
۱۳۳.....	۷-۲-۳- اماکن مقدس صابین
۱۳۷.....	۳-۳- معابد دین یهود
۱۳۷.....	۱-۳-۳- معماری یهود
۱۴۹.....	۲-۳-۳- استنباط و نتیجه گیری

فصل چهارم: جمع بندی

۱۵۳.....	۱-۴- غارنشینان
۱۵۴.....	۲-۴- معابد مصر
۱۵۵.....	۴-۳- معابد بودا
۱۵۸.....	۴-۴- زرتشت
۱۵۹.....	۵-۴- صابین
۱۶۰.....	۶-۴- یهود

بخش سوم: ادراک فلسفی از معماری معابد

فصل پنجم: مقایسه تطبیقی جهت شناخت معبد در حوزه مفاهیم

۱۶۷.....	۱-۵- علم، فلسفه، هنر
۱۹۳.....	۳-۵- دین و هنر (تشابهات و تمایزات)

فصل ششم: معمار و معماری معبد در حوزه الگو

۲۰۱.....	۱-۶- نبی، هنرمند (معمار)، معبد
۲۰۷.....	۲-۶- خصوصیات معماران معابد
۲۱۱.....	۱-۲-۶- غارنشینان
۲۱۱.....	۲-۲-۶- بین النهرین

۲۱۲..... ۶-۲-۳- مصر

۲۱۵..... ۶-۲-۴- شرق

۲۲۹..... ۶-۳- هنر مقدس، مکان مقدس، معبد

فصل هفتم: دین و معبد در حوزه نظریه

۲۴۷..... ۷-۱- تاثیر روش معرفت دینی بر عالم حضور در معبد

۲۵۶..... ۷-۲- معمار، معبد، مؤمن، مثلث قاعده در کشف هرم حقیقت دینی

۲۷۲..... ۷-۳- نتیجه گیری: معبد، آینه دین

۲۸۳..... **پیوست‌ها: شناخت ادیان**

۳۳۹..... **منابع**

مقدمه

دین یکی از وجوه امتیاز بشر است که از دیگر نشانه‌ها مانند، درک عشق، مرگ، آگاهی و قدرت زیبایی‌شناسی متمایزتر به نظر می‌رسد. در تاریخ زندگی بشر هرگز قبیله‌ای وجود نداشته که به گونه‌ای دین نداشته باشد. اعتقاد به خدا در ادیان برتر موجب شد که مردم خود را در این جهان، همچون مسافری غریب پندارند و به دنبال گمشده خود در جهانی خارج از عالم خلق و این جهانی و در آسمان و عالم عرش و آن جهان جستجو نمایند، بر این منوال بوده که به توجه از حقیقتی ژرف در درون واقعیت و جهان در مقابل چهره ظاهری آن سوق داده شد و یکی از نتایج این جستجوی حقیقت در واقعیت بصورت هنر دینی تجلی نمود. در قدیمی‌ترین آثار باستانی که از بشر بدست آمده، نظیر آنچه در غارها، تمدن بین النهرین، مصر و ادیان اولیه هند و مشرق تا ادیان برتر و توحیدی، همگی حاکی از این امر است که دین از مهمترین عوامل تکمیل تاریخ بشری بوده و نیز کمتر آثار باستانی را می‌توان یافت که در ارتباط با دین و مکان مقدس دینی و معبد نباشد.

لازم به ذکر است که آنچه یک دین را از دیگر ادیان متمایز می‌کند نوع نگاه به حقیقت و معبودی است که پیروان آن دین به آن باور داشته و نوع تجربه بشری که به گونه‌ای شایسته از آن اعتقاد حاصل می‌گردد. از سوی دیگر مؤمنین هر دین نیز ملزم به استفاده از نوعی فضای خاص عبادی هستند. این دیدگاه خود شامل نگرش‌های متفاوتی بر اساس معرفت‌شناسی هر دین می‌گردد که مکان حضور عبادت کنندگان بر اساس دو تفسیر در متن هر دین شکل گرفته است.

اول: ایجاد امکانات و مکانی جهت عروج و اتصال روحی با معبود بوده که این امر بیشتر ساحت نظری هر آئین مرتبط می‌شود.

دوم: آنچه بیشتر، فضاهای عبادی را تحت تأثیر قرار داده ناشی از ساختار و مناسک عملی، احکام و اعمال عبادی، انفرادی و جمعی است که از ساحت عملی هر آئین در جهت پرستش معبود ناشی می‌شود.

این اعمال در زمان‌های خاص و به روش‌های خاص انجام می‌شده و همچنان نیز وجود دارد که خود بستگی به تعداد مؤمنین، نوع آداب و اهمیت انجام آنها، در مکان

خاص مورد نظر داشته است. مجموعه این ساحات نظری و ساختار عملی، شکل، ابعاد، نوع فضا و جزئیات آن را نظام می‌داده و به این ترتیب، معنا و عملکرد مقدمه لازم برای تولید شکل می‌شده است. به عبارت دیگر معمولاً ساحت نظری و عملی هر دین، مکان عبادی، جهت‌گیری و شکل آن را نظام می‌دهد.

به طور کلی این تحقیق بر پایه این فرضیه بنیان گرفته که رابطه مستحکمی بین فضای معماری معابد با جهان‌بینی و نحوه نگرش دینی به حقیقت و دین وجود دارد. پرسش‌های محوری تحقیق مشتمل بر موارد زیر است:

از بین تمامی عوامل ذکر شده در تحولات معماری، باورها و اعتقادات دینی، جهان‌بینی و نحوه نگرش به حقیقت در آن آئین، در چگونگی شکل‌دهی به آن معماری نقشی را عهده‌دار می‌شوند. بر آن اساس این نقش تا چه حد می‌تواند بر شکل معماری تأثیرگذار باشد؟ و حاصل آن چگونه است؟ هم چنین این فضای معماری خلق شده تحت تأثیر جهان‌بینی آیا می‌تواند بگونه‌ای نظام‌یافته درک گردد؟

با پذیرش این موضوع که هر شکلی واجد بار معنایی بوده و معنا مقدمه لازم برای خلق شکل است، ابتدا می‌بایست در نسبت با معماری معبد، ابعاد پنهان و باورها و نگرش‌ها و اعتقادات و اعمال دینی در آئین‌های انتخاب شده مورد بررسی قرار گیرد. در این قالب با تأمل و دقت در تأثیرات این اعتقادات در آداب و سنن و مناسک عملی، بخشی از عوامل شکل‌گیری معماری معابد را شناسایی نموده و سپس تأثیر نگرش در مورد انسان و جهان و حقیقت در چارچوب دین و آئین مورد نظر است که به کشف ابعاد پنهان در خلق شکل معماری کمک خواهد نمود. این مرحله دارای نظام پیچیده‌ای بوده که کشف آن نیاز به بصیرت ذهن و دل برای تفسیر خواهد داشت. در هر دو مرحله ابتدا باید تأثیرات محیط و اقلیم و سرزمین را در طول زمان، شناسایی نمود و کنار نهاد و سپس از لایه‌لای سنت و فرهنگ به باورها و نحوه نگرش به حقیقت در جهان‌بینی پرداخت و به کشف مبانی رسید. با تحقق این امر، بستری برای تعریف شکل در معماری ادیان نیز فراهم می‌شود.

بر پایه این مقدمه، تحقیق رویکردی به ابعاد مفهومی، الگویی و نظریه‌ای معبد دارد. زیرا معبد برآیندی از دین بوده و در چارچوب آن است که ابعاد شکلی هویتی خویش را باز می‌یابد.

در جهت حصول به نتایج معنادار و قابل انتظار، نظام تحقیق بر گردآوری اطلاعات بر شیوه اسنادی و میدانی بوده و روش داوری بر اطلاعات گردآوری شده نیز بر قاعده برهانهای تفسیری و نقد استوار می‌گردد.

قلمرو تحقیق در حوزه مفاهیم (دین و امر قدسی و شیوه تجلی امر قدسی در هنر) و در چارچوب ضرورت‌ها تحدید حدود گردید و در حوزه الگو (الگوهای معماری معبد) به بررسی معابد شش دین در جهت گونه‌شناسی محدود گردید. در نهایت یافته‌هایی در چارچوب علم، فلسفه، هنر، هنرمند، هنر قدسی، مکان قدسی، معبد، معمار، مخاطب و عوامل معبد و عوامل تأثرات شکل معبد در مقایسه‌ای تطبیقی بدست آمد.

شکل برخورد با موضوع، همواره بر مقایسه معانی و اشکال حاکم بر نظام معماری فضاهای مورد بررسی بوده است و در این راستا، نگارنده تلاش داشته که در بیان حقایق مستتر و مستقر بر فضاهای مورد بررسی بر نظام کشف معنا حرکت نماید، تا خلق معنا و آنجا که تحقیق رویکردی به نتایج در بحث‌ها داشته است استنباط محقق نیز در آن ملحوظ گردیده است.

نظام تدوین تحقیق نیز در سه بخش شامل هفت فصل مورد توجه قرار گرفته است. در بخش نخست، تحقیق معطوف به مفاهیم و بنیانها بوده که خود زمینه لازم را از حیث نظریه برای کنکاش‌ها در بخش دوم بدست خواهد داد. جستجو در بخش دوم ابتدا با بررسی معابد غارنشینان، مصر و معابد بودایی به عنوان فضاهایی برآمده از آئین‌های قدسی که از لحاظ زمانی قدیم و پیشینی است به صورت گزینشی از میان آئین‌های دیگر مورد توجه قرار می‌گیرد. سپس معابد سه دین، زرتشت، صابئین و یهود، که از حیث زمانی، پسینی و متأخر است در عرصه ادیان برتر و توحیدی، مورد توجه و کنکاش قرار می‌گیرند. دستاوردهای این مفاهیم و کنکاش‌ها، نتایج و یافته‌هایی است که در بخش سوم به صورت دسته‌بندی در قالب سه فصل ارائه شده است. در پایان این بخش، نتیجه‌گیری بر مقایسه ادیان در دو حوزه ساحت نظری و ساختار و احکام عملی با رویکردی به جنبه‌های کالبدی - معماری بوده است. این امر با دسته‌بندی منظم در فرآیندهای خاص برحسب ساحت‌های مذکور ادیان، در جداولی تنظیم گردید. بر مبنای این جداول نسبت معنا با شکل و نیز شکل با معنا در ابعاد معماری معابد در یک مقایسه

تطبیقی نتیجه‌گیری می‌گردد. وجهی که تا حدی منجر به درک نظام‌های مستتر و مستقر در آنها باشد.

در انتها این نکته لازم است که پرداختن تام و تمام، معماری ادیان در قالب یک کتاب، با این جهت‌گیری، هم عملی غیرعلمی (به مفهوم اعم آن) است و هم تا حدی ناممکن، از اینرو در جهت برخوردی منطقی و معتدل و نیز دستیابی به نتایجی مناسب، محدودهٔ عملی در عرصه معماری ادیان به مواردی خاص محدود گردید، تا بتوان نتایج ملموس و علمی از آن داشت.

۱۳۹۵/۱/۳۰

www.ketab.ir